

Mary Ingemansson: "Det kunde lika gärna ha hänt idag." *Maj Bylocks Drakskeppstrilogi och historiemedvetande hos barn i mellanåldrarna*. Göteborg: Makadam, 2010 (Svenska barnboksinstitutets skriftserie nr 107). Diss. Lund. 344 s. ISBN 978-91-7061-086-8

I skolans historieundervisning används ibland skönlitteratur för att ur ett annat perspektiv än läroböckernas förmedla kunskap om flyddade tider. Men hur uppfattar skolbarnen de fiktiva texterna i förhållande till läroböckerna och den övriga undervisningsprocessen? Och hur påverkas deras historiemedvetande av läsningen? Det är några av de centrala frågorna i Mary Ingemanssons avhandling i litteraturvetenskap, där hon tar som utgångspunkt läsningen av Maj Bylocks *Drakskeppstrilogi*. Serien ingick i ett tematiskt arbete om vikingatiden som genomfördes i en 4-5-klass, och Ingemansson analyserar tre av elevernas reception av främst den första delen, *Drakskeppet*. Dessutom problematiseras den historiska romanen som genre.

Avhandlingen är således i huvudsak tudelad, med start i en textanalytisk diskussion av Bylocks trilogi i relation till dels den historiska romanen som genre, dels dess potential att utveckla elevernas historiemedvetande. Därefter följer den mer praktiskt inriktade receptionsstudien av framförallt tre elevers läsningar.

Denna indelning passar särskilt väl, då syftet med avhandlingen är att undersöka i vilken grad elever i mellanåldern (cirka 9-12 år) får möjlighet att utveckla och fördjupa sitt historiemedvetande genom att läsning av skönlitteratur nyttjas som en viktig kunskapskälla i undervisningen. Den inledande, mer textanalytiska, delen kan ses som en språngbräda med varshjälpsfunktion. Ingemansson förtjänstfullt bygger ett teoretiskt ramverk, i vilket den efterföljande receptionsstudien lätt kan passas in.

I detta ramverk presenteras flera för avhandlingen viktiga begrepp. Mest centralt är "historiemedvetande" med vilket Ingemansson avser både insikten om att allt är föränderligt och medvetandet om att vi människor inte existerar i ett vakuum, utan att vi har både ett ursprung och en framtid. Historiemedvetande handlar därför enligt henne om att kunna relatera till och förstå såväl det förflutna som samtiden och framtiden. Detta begrepp använder Ingemansson för att framhålla vikten av att det inom historieundervisningen utarbetas nya förhållningssätt för att bredda elevernas historiska medvetande, då detta i nuläget ofta inskränker sig till att barnen jämför historia med enbart dåtid.

Här förs också en intressant diskussion om Draktrilogins genretillhörighet, där Ingemansson betonar att sviten är nyskapande i det att den kombinerar kriterier typiska för den kvinnliga utvecklingsromanen med ett historiskt tema där ett etiskt förhållningssätt är centralt. Just det faktum att Drakskeppstrilogin av Ingemansson betraktas som en serie kvinnliga utvecklingsromaner återkommer jag till, eftersom det kan spela viss roll vid skolbarnens läsprocess.

Inför den receptionsinriktade delen av studien arbetade Ingemansson tätt tillsammans med lärarna i det arbetslag som undervisade i den aktuella klassen. Bland annat valdes Drakskeppstrilogin i samråd dem emellan, för att studien i högsta möjliga grad skulle förankras i den befintliga undervisningssituationen. Därefter lästes den första delen av Bylocks trilogi parallellt med att eleverna arbetade med skrivuppgifter och blev intervjuade av Ingemansson.

I receptionsstudien ägnas ett kapitel åt en var av de tre elevernas läsning, och tänkvärda slutsatser dras kring hur barnens historiska medvetande förändras under läsningens gång. Ingemansson tar till sin hjälp läsforskare som Aidan Chambers, Lars-Göran Malmgren och Louise Rosenblatt. Framförallt använder hon sig dock av läsforskaren Judith Langers teori om läsprocessen som ett byggande av föreställningsvärldar, som syftar till att visa hur tolkningen förändras allteftersom läsningen fortlöper. Langers teori, numera flitigt använd i svensk didaktisk forskning, fungerar i detta sammanhang väl. Den möjliggör för Ingemansson att på en och samma gång diskutera såväl skolbarnens läsprocess som dess inverkan på deras historiska medvetande. Tydligt är att eleverna under läsningens gång skapar en allt mer distinkt bild av det förflutna och dess relation till deras egen nutid. Häri förefaller såväl skriftlig som muntlig bearbetning ha stor betydelse. Däremot sker ingen mer påtaglig utveckling av deras historiemedvetande avseende synen på framtiden. Ingemansson nämner kort några möjliga orsaker och konsekvenser. Det hade dock varit av intresse att få en något fördjupad kommentar om hur en utveckling av denna del av historiemedvetandet skulle kunna komma till stånd, då det förefaller svårare för eleverna att inbegripa framtiden i sitt tänkande om historien.

Likaså hade jag inför denna del av avhandlingen gärna sett ett mer utförligt resonemang om betydelsen av genus. Av de tre eleverna är två flickor och en pojke. Det visar sig att flickornas reception företer stora likheter med varandra, då exempelvis tankar om människans situation avseende sociala och emotionella aspekter är väsentliga för dem båda. Likaså identifierar de sig med personer i boken, den ena med protagonisten Petite/Åsa, den andra med styvmodern

Boel. Pojken kan också till viss del identifiera sig med den kvinnliga huvudpersonen, men uppvisar därutöver flera drag som i andra studier visat sig vara tämligen typiska för pojkars läsning. Han läser faktaorienterat och är mer intresserad av vapen, krig och smedens arbete än av karaktärernas skilda situationer och relationer. Dessa faktorer kan vara tillfälliga, men skulle också kunna kopplas till det faktum att många pojkar i hans ålder har lättare att knyta an till skildringar med manliga huvudpersoner och med fokus på fakta och äventyr.

Valet av Drakskeppstrilogin som läsobjekt, ett i och för sig mycket lämpligt val, hade därmed kunnat problematiseras mer, då huvudpersonen är en flicka och intrigen främst kretsar kring vardagslivet. Ingemansson tar förvisso upp det faktum att Petite/Åsa agerar både som pojke och flicka, något som kan tänkas underlätta identifikation för en pojkläsare i mellanåldern. Ett mer utförligt resonemang om pojkars läsprocess hade dock varit önskvärt, särskilt med tanke på att Ingemansson själv gör en poäng av att det är genom identifikation med den kvinnliga huvudpersonen och hennes agerande som eleverna kan tillskansa sig betydelsefulla kunskaper om kvinnor och deras roll i historien.

Avslutningsvis vill jag säga att Mary Ingemanssons avhandling är ambitiös och viktig, även om den som sagt i något avseende hade vunnit på ett mer klagörande resonemang. Studien tydliggör vikten av att barns läsintresse stimuleras, men också av att fiktion används i historieundervisningen, eftersom historiemedvetandet kan utvecklas med hjälp av det emotionella engagemang som eleverna är mer benägna att utveckla vid läsning av skönlitterära berättelser än vid läsning av faktatexter. Med Ingemanssons studie markeras därmed att skönlitteratur har en viktig funktion att fylla i dagens skola, men också att fiktionsläsning är en process i vilken barn behöver vuxnas stöd samt bearbetning i form av skriftliga aktiviteter och samtal.

*Helen Schmidl
FD, vik. lektor i litteraturvetenskap
vid Mittuniversitetet.*